

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра туристичного та готельно-ресторанного бізнесу

Допущено до захисту
Завідувач кафедри к.е.н., професор
Герасименко В.Г.
“ ” 2018 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття

освітньо-кваліфікаційного рівня магістр

зі спеціальності 241 “ Готельно-ресторанна справа ” за програмою

“Управління готельно-ресторанною справою”

за темою:

**ОПЛАТА, СТИМУЛЮВАННЯ ТА МОТИВАЦІЯ ПРАЦІ В УПРАВЛІННІ
ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОГО БІЗНЕСУ**

Виконавець
Студент VI курсу ФМЕ
Семенова Єлізавета Сергіївна
(П.І.Б.) *(підпис)*

Науковий
керівник_д.е.н., професор
Семенов Василь Федорович
(підпис)

Одеса 2018

АНОТАЦІЯ

Семенова Є.С. Оплата, стимулювання та мотивація праці персоналу підприємств готельного бізнесу.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістра зі спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» за магістерською програмою професійного спрямування «Управління готельно-ресторанною справою». Одеський національний економічний університет - м. Одеса, 2017 рік. У роботі розглядаються теоретичні, методологічні та практичні питання управління, стимулювання і мотивації оплати праці персоналу на прикладі приватного готельного підприємства «Аларус люкс». Проаналізовані та оцінені основні фінансово-економічні показники діяльності готелю «Аларус люкс». Запропоновані заходи з покращення механізмів оплати праці, забезпечення мотивації персоналу конкретного підприємства готельного бізнесу на ринку готельних послуг.

Ключові слова: персонал, управління, оплата праці, стимулювання праці, мотивація, готелі, туристичний ринок, ринок готельних послуг, методологія аналізу персоналу, управління персоналом, управлінська праця, теорія мотивації, ефективність.

ANNOTATION

Semenova E.S. Payment, stimulation and motivation of the staff of hotel business enterprises

Qualifying work for obtaining an educational master's degree in specialty 241 "Hotel and restaurant business" under the master's program of professional direction "Hotel and restaurant business management". Odessa National Economic University - Odessa, 2017.

The paper deals with theoretical, methodological and practical issues of management, incentives and motivation of staff remuneration on the example of the private hotel company "Alarus luxe". The main financial and economic indicators of the hotel "Alarus luxe" are analyzed and evaluated. Proposed measures to improve wage mechanisms, provide motivation for personnel of a specific hotel business in the hotel services market.

Key words: personnel, management, labor remuneration, labor stimulation, motivation, hotels, tourism market, hotel services market, methodology of personnel analysis, personnel management, management work, theory of motivation, efficiency.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОПЛАТИ ПРАЦІ, СТИМУЛЮВАННЯ І МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ	7
1.1 Теоретичний базис управління та формування оплати праці персоналу.....	7
1.2 Оплата праці як головний мотиватор персоналу	15
1.3 Вплив мотивації на результати й ефективність праці персоналу підприємства.....	33
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ І ОЦІНКА ДІЯЛЬНОСТІ ГОТЕЛЮ "АЛАРУС ЛЮКС" Й ІСНУЮЧОЇ В НЬОМУ СИСТЕМИ СТИМУЛЮВАННЯ ПРАЦІ ПЕРСОНАЛУ	39
2.1. Оцінка економічної діяльності готелю «Аларус люкс».....	39
2.2. Організаційна структура та робота з персоналом в готелі «Аларус люкс».....	44
2.3. Стан оплати праці персоналу, її мотивація й стимулювання в готелі «Аларус люкс».....	57
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ОПЛАТИ ПРАЦІ Й МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В ГОТЕЛІ "АЛАРУС ЛЮКС".....	62
3.1. Загальна оцінка стану оплати праці персоналу на підприємствах готельного господарства України та регіону.....	62
3.2. Пропозиції щодо підвищення ефективності системи оплати праці й мотивації у готелі «Аларус люкс».....	68
3.3. Шляхи вдосконалення оплати праці і мотивації персоналу готелю «Аларус люкс»	74
ВИСНОВКИ.....	89
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	91
ДОДАТКИ.....	99

ВСТУП

Актуальність дослідження. Дослідження щодо підходів і методів впливу на формування ефективного використання персоналу для забезпечення конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу є надзвичайно актуальним завданням для теорії сервісної сфери національної економіки[48,с.258]. Кваліфіковані людські ресурси або персонал відносяться до головних чинників ефективного управління і конкурентоспроможності підприємств готельного бізнесу.

Персонал підприємства – це найважливіший вид капіталу, але він потребує постійної турботи про мотивацію і стимулювання його праці з боку керівництва. Власне від оплати праці, стимулювання і ефективного застосування системи методів мотивації досягається найбільший ефект і якість системи управління персоналом. Ефективна система управління і мотивації персоналу розглядається у комплексі з оплатою праці і іншими методами підвищення ефективності діяльності підприємства. Недооцінка управління значення мотивації оплати праці, стимулювання персоналу збільшує спад підприємства, призводить до зниження продуктивності праці, втраті і знецінюванню накопиченого людського капіталу, отже вказана тема дослідження є актуальною для удосконаленого і успішного функціонування підприємства.

Чи є оплата праці головною мотивацією персоналу? Прямих відповідей майже немає й мабуть саме це й спонукало виникнення великої кількості різних теорій і напрямів, не співпадаючих думок. У цьому плані основоположними є роботи С. Адамса, М. Альберта, К. Альдерфера, В. Врума, Ф. Герцберга, Г. Латема, Е. Лока, Е. Лоулера, Д. МакГрегора, Д. МакКлелланда, А. Маслоу, М.Х. Мескона, А. Маслоу, Е. Мейо, Т. Райена, М.Портера, Ф. Хедоурі, М.П. Фоллета, Л. Якокка, а також О.С. Виханського і А.І. Наумова, В.В. Маслова та деяких інших. Аспекти мотивації праці розкривали у своїх працях як вітчизняні, так і зарубіжні економісти, зокрема:

В.М. Абрамов, А.С. Афонін, Л.В. Балабанова, М.Г. Бойко, Д.П. Богиня, В.М. Данюк, М.І. Грінько, О.А. Грішнова, І.С. Калинюк, А. М. Колот, В.І. Куценко, Ю.П. Морозов, С.Пакулін, П.І. Пономаренко, О.Є Рябцева, В.Ф.Семенов, О.А. Стахів, Я. Сухін, П.О. Пономаренко та ін.. Найбільша кількість публікацій щодо кількісної оцінки чинників мотивації праці припадає на оцінку чинників, що стимулюють підвищення у працівників заробітної плати. Отже, актуальною є потреба в методичних підходах до пошуків шляхів стимулювання працівників різними видами мотивації праці, у тому числі нематеріального характеру.

Метою роботи є дослідження та удосконалення системи мотивації персоналу як стратегічного ресурсу підприємства. Для досягнення мети поставлені такі завдання: обґрунтувати теоретичну сутність системи оплати праці і мотивації роботи персоналу; виявити проблеми і тенденції формування системи оплати праці і мотивації персоналу готельного підприємства; проаналізувати особливості мотивації персоналу в цілому, і на прикладі готелю «Аларус люкс»; обґрунтувати найважливіші напрями вдосконалення управління мотивацією персоналу; запропонувати ефективні шляхи вдосконалення системи оплати праці і мотивації персоналу на прикладі готелю «Аларус люкс»; розробити заходи щодо вдосконалення системи мотивації персоналу в готелі «Аларус люкс»; визначити стратегічні орієнтири мотивації персоналу підприємства «Аларус люкс».

Об'єктом дослідження даної роботи процес удосконалення системи стимулювання і мотивації праці для ефективного управління персоналом приватного готелю.

Предметом дослідження даної роботи є сукупність теоретичних, методологічних і прикладних аспектів стимулювання і мотивації персоналу як чинника ефективного функціонування підприємства готельного бізнесу.

Методологічною основою кваліфікаційної роботи служать загальні та спеціальні наукові методи, а саме: діалектичний; системного аналізу; наукової абстракції; спостереження, опитування, узагальнення; вивчення нормативно - правових та аналітичних документів підприємства. У роботі припускається, що застосування мотивації сприяє підвищенню ефективності праці співробітників і веде до досягнення цілей підприємства.

Інформаційною базою дослідження є статистична інформація Державної служби статистики України, Головного управління комунального господарства, готельного господарства, туризму і курортів м. Одеси, дані фінансової звітності підприємств готельного господарства, у тому числі готелю «Аларус люкс», наукові матеріали періодичних видань, ресурси Інтернету.

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 89 сторінках друкованого тексту. Кваліфікаційна робота містить 12 рисунків, 20 таблиць, 6 додатків. Список використаних джерел з 66 найменувань.

підприємства.

Також для закріплення тенденцій стабілізації кадрового складу пропонується впровадити заходи соціального характеру, а саме: більш послідовно застосовувати систему пільг для сімейних працівників, одиноких матерів .

Кінцева мета роботи з управління персоналом в умовах ринкових відносин - максимальне зближення очікувань підприємства і інтересів працівника, відмова від політики мінімальних вкладень у персонал підприємства і відведення вирішальної ролі системи управління персоналом готелю у формуванні кадрової політики і механізму її реалізації.

Для готелю «Аларус люкс» розроблено наступні рекомендації і пропозиції:

а) постійно коригувати управлінські цілі і програми в залежності від стану ринку, змін зовнішнього середовища.

б) орієнтуватися на досягнення запланованого кінцевого результату діяльності організації;

в) використовувати сучасну інформаційну базу для прийняття рішень щодо мотивації персоналу;

г) змінити функції планування - від поточного до перспективного;

д) здійснювати управління на основі гнучкості рішень;

е) проводити глибокий економічний аналіз кожного управлінського рішення.

Отже, управління персоналом підприємства ефективно настільки наскільки успішно співробітники готелю використовують свій потенціал для реалізації поставлених перед ним цілей, тобто наскільки ці цілі є досяжними і мотивованими і може задовольнити потреби працівників в справедливій оплаті праці..

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Агафонова Л.Г. Туризм, готельний та ресторанний бізнес, ціноутворення, конкуренція, регулювання / Л.Г.Агафонова, О.С.Агафонова. – К.: Знання, 2002. – 351 с.
2. Балабанова Л.В. Управління персоналом: Навч. посіб./ Балабанова Л.В., Сардак О.В. // - К.: ВД «Професіонал», 2006. - 156 с.
3. Василик А.В. Інтелектуальний капітал підприємства як основний фактор виробництва в постіндустріальній економіці // Формування ринкової економіки: Зб. наук. праць. — К. : КНЕУ, 2005. — Т.2. : Управління персоналом в організаціях. — С. 158 - 164.
4. Войнаренко М.П. До нової парадигми в оцінці суспільної праці та формуванні інтелектуального потенціалу нації / М.П. Войнаренко // Національна еліта та інтелектуальний потенціал України. — Львів : НО України, 2011. — С. 25 - 26.
5. Галасюк С. С. Проблеми визначення ємкості готельної бази в Україні / С. С. Галасюк // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка» : зб. наук. праць. Спецвипуск 33. Ч. 3. – Ужгород : Ужгород. нац. ун-т, 2011. – С. 36 – 41.
6. Герасименко О. О. Компоненти моделі регулювання соціально-трудоких відносин на підприємстві, Стратегія економічного розвитку України, вип.24-25 К, КНЕУ, 2009р., с197-208
7. Данилюк В.М. Менеджмент персоналу : навч.-метод. посібн. / В. М. Данилюк, В. М. Петюк, С. О. Цинбалюк. — К. : КНЕУ, 2006. – 398 с.
8. Довбенко М.В. Современные экономические теории в трудах нобелиантов: Учебное пособие / М.В. Довбенко, Ю.И. Осик. — М. : Академия Естествознания, — 2011. — 350 с.

9. Довгань Л.Є. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством / Л.Є. Довгань, Г.О. Дудукало // Економічний вісник НТУУ «КПІ». — 2012. — Режим доступу до журн.: <http://economy.kpi.ua/uk/node/376>.
10. Доронина М.С. Управление мотивацией / Доронина М.С., Наумик Е.Г., Соловьев О.В. — Х. : Изд. ХНЭУ, 2006. — 240 с.
11. ДСТУ 4268:2003. Державний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги. Видання офіційне. Розроблено Держтурадміністрацією спільно з ДП НДІ «Система», м. Львів. Введено в дію з 01.07.2004 р. — К.: Держспоживстандарт України, 2004. - 14 с.
12. ДСТУ 4269:2003. Державний стандарт України. Послуги туристичні. Класифікація готелів. Видання офіційне. Розроблено Держтурадміністрацією спільно з ДП НДІ «Система», м. Львів. Введено в дію з 01.07.2004 р. — К.: Держспоживстандарт України, 2004. - 18 с.
13. ДСТУ 4527:2006. Державний стандарт України. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення. Видання офіційне. Розроблено Держтурадміністрацією спільно з ДП НДІ «Система», м. Львів. Введено в дію з 01.10.2006 р. — К.: Держспоживстандарт України, 2006. - 28 с.
14. Дудок К. Еволюція поглядів на мотивацію праці в зарубіжній та українській економічній думці / К. Дудок // Вісник Технологічного університету Поділля. — 2009. — № 2. Ч. 1. — С. 69 - 73.
15. Єременко В. Соціальна економіка / В. Єременко. — 2-ге вид., адапт. і доп. — К. : ІВЦ Держкомстату України, 2003. — 351 с.
16. Журавлев П.В. Мировой опыт в управлении персоналом. Обзор зарубежных источников: моногр. / Журавлев П.В., Кулапов М.Н., Сухарев С.А. — М. : Изд-во Рос. экон. акад.; Екатеринбург : Деловая книга, 2006. — 232 с.

- 17.Занюк С. Психология мотивации. Теория и практика мотивирования. Мотивационный тренинг / Занюк С. — К. : Эльга-Н; Ника-Центр, 2002. — 352 с.
- 18.Кибанов А.Я. Управление персоналом: регламентация труда: Учеб. пособие. / А.Я. Кибанов. — М. : Экзамен, 2010. — 576 с.
- 19.Колот А.М. Мотивація персоналу : навч.-метод. посіб. для самот. вивч. дисципліни / А.М. Колот, С.О. Цимбалюк; М-во освіти і науки України, ДВНЗ "Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана". — К. : КНЕУ, 2009. — 332 с. — Бібліогр.: С. 275 - 277.
- 20.Корсаков Д.О. Організаційна діагностика системи управління персоналом підприємства [Електронний ресурс] / Корсаков Д.О. // Бібліотечний вісник. — 2011. — №4. — Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecoroz/2011_3/e113kors.pdf
- 21.Крушельницька О.В. Управління персоналом / О.В. Крушельницька, Д.П. Мельничук. — К. : Кондор. — 2007. — 428 с.
- 22.Кузнєцова Н.М. Тенденції розвитку та інвестиційна привабливість готельного бізнесу Одеського регіону / Н.М. Кузнєцова // Вісник соціально-економічних досліджень: зб.наук.праць. — Вип.33.- Одеса: ОДЕУ. — 2008. — С.386-392.
- 23.Кушплер Л. Практики управління людськими ресурсами на українських підприємствах / Л. Кушплер // Синергія. — 2004. — С. 4 - 7.
- 24.Лукьянченко Н.Д. Система управления человеческими ресурсами на предприятии в современных условиях / Н.Д. Лукьянченко // Вісник Донецького університету. — 2012. — Вип. 2. — С. 7 - 11.
- 25.Магура М.И. Создание системы управления персоналом организации / М.И. Магура // Управление кадрами. — 2003. — №7 — С. 14 - 20.
- 26.Маслоу А. Теория человеческой мотивации (Мотивация и личность) / А. Маслоу. Пер. А. М. Татлыбаевой; терминологическая правка В. Данченка. — К. : PSYLIB, 2004. — Гл. 4.

- 27.Меньшикова М.О. К вопросу об управлении персоналом как системе и интегрированной подсистеме организации [Электронный ресурс] / М.О. Меньшикова. — Курск : Курский держ. ун-т, 2008. — Режим доступа до журн. : <http://scientific-notes.ru/pdf>.
- 28.Мерсер Д. ИБМ: Управление в самой преуспевающей корпорации мира.- М., 1999.-188 с.
29. Мескон М., Альберт М., Хедоури Ф. Основы менеджмента - 3-е издание:Пер. с англ.- М.: ООО «И.Д.Вильямс», 2006. - 496 с.
- 30.Мильнер Б. Системный подход к организации управления / Б.Мильнер [и др.]. —М. : Экономика, 2011. — 224 с.
- 31.Нижник В.М. Система оцінки складності та якості роботи персоналу в мотиваційному механізмі у правління підприємством / В.М. Нижник, О.А. Харун // Теорія і практика сучасного менеджменту: проблеми та шляхи вирішення : зб. доп. II міжнар. наук.-практ. конф., Тернопіль, 8-9 жовтня 2009 р. /. – Тернопіль : ТНЕУ, 2009. — С. 373 - 374.
32. Пономаренко О.П. Визначення рейтингу чинників мотивації праці за допомогою модифікованої матриці / О.П. Пономаренко // Механізм регулювання економіки. Міжнародний науковий журнал. - Суми, 2007. - №1 (29). - С. 171-181.
- 33.Порядок встановлення категорій готелям та іншим об'єктам, що призначаються для надання послуг з тимчасового розміщення (проживання): № 803 в редакції від 21 жовтня 2011 року / [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
- 34.Порядок надання послуг з тимчасового розміщення (проживання) : № 297 в редакції від 01 грудня 2011 / [Електронний ресурс] // – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
- 35.Послуги туристичні. Засоби розміщення. Загальні вимоги: ДСТУ 4268:2003. Видання офіційне. Розроблено Держтурадміністрацією спільно

- з ДП НДІ «Система», м. Львів. [Чинний від 2004-01-07]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. - 14 с. — (Національний стандарт України).
36. Послуги туристичні. Засоби розміщення. Терміни та визначення: ДСТУ 4527:2006. Видання офіційне. Розроблено Держтурадміністрацією спільно з ДП НДІ «Система», м. Львів. [Чинний від 2006-01-10]. – К.: Держспоживстандарт України, 2006. - 28 с — (Національний стандарт України).
37. Послуги туристичні. Класифікація готелів: ДСТУ 4269:2003. Видання офіційне. Розроблено Держтурадміністрацією спільно з ДП НДІ «Система», м. Львів. [Чинний від 2004-01-07]. – К.: Держспоживстандарт України, 2004. - 14 с. — (Національний стандарт України).
38. Постановление «О регулировании деятельности индивидуальных средств размещения, оказывающих услуги по временному размещению (проживанию) в Автономной Республике Крым № 744-6/12 от 23.03.2012 / [Електронний ресурс] // – Режим доступу : // <http://zakon.rada.gov.ua>.
39. Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг: № 19 в редакції від 12 листопада 2010 року / [Електронний ресурс] // — Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
40. Про внесення змін до деяких законів України щодо розвитку та підготовки готельної інфраструктури до проведення в Україні фінальної частини чемпіонату Європи 2012 року з футболу / [Електронний ресурс] // – Режим доступу : // <http://zakon.rada.gov.ua>.
41. Про спрощену систему оподаткування, обліку та звітності суб'єктів малого підприємництва : Указ Президента України за станом на 1 січня 2011 р. / Офіц. вид. – К. : Парлам. вид-во, 2011. – (Бібліотека офіційних видань).

42. Полтавська О.В. Управління матеріальним стимулюванням персоналу підприємств готельного господарства. Автореф. дисерт.канд. екон. наук.Київ,КНТЕУ,2015.23с.
- 43.Проект Закону України «Про внесення змін до статті 20 Земельного кодексу України» (щодо умов надання туристичних послуг фізичними особами) № 8737 від 01.07.2011 / [Електронний ресурс] // – Режим доступу : // <http://zakon.rada.gov.ua>.
- 44.Пошелюжна Л.Б. Особливості сучасного управління персоналом на вітчизняних підприємствах [Електронний ресурс] / Л. Б. Пошелюжна. — Режим доступу до журн. : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2010_1/163.pdf.
- 45.Пугачев В.П. Руководство персоналом / В.П. Пугачев. — М. : Аспект-Пресс, 2006. — 445 с.
- 46.Розподіл готелів Одеської області залежно від категорії. – Одеса: Головне управління статистики в Одес. обл., 2010. – 4 с. (за замовленням).
47. Рябцева О. Є. Інноваційний підхід до оцінки мотивації виробничого персоналу підприємства / О.Є. Рябцева // «Проблеми. економіки та управління»: вісник НУ "Львівська політехніка". - Львів, 2010. - С. 204-208
48. Семенов В.Ф. Сервісне управління підприємствами курортно-рекреаційної сфери в умовах конкуренції / В.Ф. Семенов // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2014. – №54. – С.254-260.
- 49.Семенов В. Ф. . Дослідження процесів управління персоналом підприємств курортно-рекреаційної сфери: термінологічні уточнення / В. Ф. Семенов Н. В. Нечева, // Вісник соціально-економічних досліджень: зб. наук. праць. – Одеса : ОНЕУ, 2015 – Вип. 3 № 58 — С. 214-220 (0,64 друк. арк.).

50. Семенов В.Ф. Интегральная оценка эффективности управления персоналом предприятий курортно-рекреационной сферы [Электронный ресурс] / В.Ф. Семенов, Н.В. Нечева // Східна Європа: економіка бізнес та управління.-2016-№5-Режим доступу до ресурсу.<http://www.easterneurope-bm.in.ua/5-2016-ukr>
51. Семенов В. Ф. Модель формирования национальной гостиничной сети / В. Ф. Семенов, Л. В. Бортник // Бизнес. Образование. Право. Вестник Волгоградского института бизнеса. – 2014. № 1 (26). – с.
52. Скударь Г.М. Мотивация к труду в условиях перехода к рынку / Г.М.Скударь, В.А.Панков, А.Л.Еськов [и др.]. — К. : Техніка, 2005. — 114 с.
53. Спивак Б.А. Организационное поведение и управление персоналом / Б.А. Спивак. — СПб. : Питер, 2009. — 416 с.
54. Стадник В.О. Мотивування у менеджменті [Електронний ресурс] / В.О. Стадник. - Режим доступу: <http://library.if.ua/book/36/2439.html>
55. Стрижеус Л. В., Плахутіна Т.І Сутність та необхідність оцінки мотивації праці /Луцький національний технічний університет,2015
56. Харун О.А. Эффективность использования персонала в системе управления предприятием / О.А. Харун // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. — 2009. — № 4. Т. 1. — С. 78 - 80.
57. Харун О.А. Конкурентоспроможність персоналу підприємств в системі їх ефективного управління / О.А. Харун // Конкурентоспроможність в умовах глобалізації: реалії, проблеми та перспективи : матеріали II між нар. наук.-практ. конф., Житомир, 17-18 квітня 2008 р. /. — Житомир, 2008. — С. 126 - 129.
58. Хентце И. Теория управления кадрами в рыночной экономике / И. Хентце; пер. с нем. Г.А. Рахманина. — М. : Международные отношения, —1997. — 664 с.

- 59.Шекшня С.В. Управление персоналом современной организации: Учебно-практич.пособие / С.В. Шекшня. — 5-е изд. — М. : ЗАО «Бизнес-класс.Интел-Синтез», 2009. — 368 с.
- 60.Шлихтер А. А. Корпоративная социальная ответственность современного бизнеса и механизмы ее реализации / Труд за рубежом. — 2009. — № 1. — С. 99—119., с. 109—112
- 61.Dessler G. Human Resource Management / G. Dessler. — Pearson Education, —2000. — 67 p.
- 62.Mathis L., Personnel R. Human Resource Management / L. Mathis, R. Personnel. // West Publishing Company, — 1991. — 45 p.
63. Torrington D., Hall L. Human Resource Management / D. Torrington, L. Hall. Pearson Education, — 2000.
64. Tuyen Thanh Nguyen. Knowledge Economy and Sustainable Economic Development: A Critical Review [Электронный ресурс]. — Walter de Gruyter GmbH & Co. KG, Berlin / New York, —2010. — Режим доступа до журн. : <http://www.e-cademic.de/data/ebooks/extracts/9783598251818.pdf>
- 65.Michael E. Porter. Competitive Strategy / Michael E. Porter// Simon & Schuster, — 2004. — 416 p.
- 66.Lawler Edward E. Motivation in Work Organizations / Lawler Edward E. — Monterey. Calif. : Brooks. Cole, — 1973.
- 67.Maslow A.A. Theory of Human Motivation // Psychological Review. — 1943. N.50 — P. 370 - 396.